

Дослідження, розробки, проекти
з питань публічного управління та адміністрування

УДК 351

Матвєєнко Ірина Володимирівна

*кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри місцевого самоврядування та розвитку територій*

Інститут публічної служби та управління

Національного університету «Одеська політехніка»

Matvieienko Iryna

Candidate of Sciences in Public Administration, Associate Professor,

Associate Professor of the Department of

Local Self-Government and Territorial Development

Educational and Scientific Institute of Public Service and Management of the

National University «Odesa Polytechnic»

ORCID: 0000-0002-2567-9668

**СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК
ОБ'ЄКТА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
ESSENTIAL CHARACTERISTICS OF ECONOMIC SECURITY AS AN
OBJECT OF PUBLIC ADMINISTRATION**

Анотація. Вступ. Недостатня стабільність світової системи та устрою систем публічного управління кожної країни є загальною для всього світу. Нестабільність також є економічною загрозою для кожної країни, що значно підвищує актуальність економічної безпеки як складової системи публічного управління державою.

Мета. Метою дослідження є узагальнення сутнісних характеристик економічної безпеки держави та визначення її місця в системі публічного управління в Україні.

Матеріали і методи. Особливо актуальним є розуміння економічної

безпеки держави виходячи з теорії та практики публічного управління. Щоб сформуванню сучасного розуміння економічної безпеки держави, необхідно попередньо розглянути історичну ретроспективу цього явища. Історія поняття економічної безпеки сягає часів простого товарного виробництва, коли безпеку громади забезпечували її обранці. Термін «економічна безпека» з'явився в науковому та суспільному обігу лише в період «Великої депресії». У 1934 році указом президента США Ф.Д. Рузвельт створив Федеральний комітет з економічної безпеки та Консультативну раду. Однак, це не означало віднесення економічної безпеки до певного поняття.

Результати. В аспекті публічного управління економічна безпека держави складається з різних видів безпеки в різних сферах публічного управління економікою: макроекономічної, фінансової, зовнішньоекономічної, інвестиційної, науково-технічної, енергетичної, промислової, демографічної, соціальної, продовольчої безпеки.

Об'єктом економічної безпеки країни з точки зору публічного управління є такий стан економіки, який суспільству бажано підтримувати або розвивати в прогресивних масштабах. Суб'єктами економічної безпеки України є функціональні та галузеві міністерства та інші органи державної влади, податкові та митні служби, банки, біржі, фонди та страхові компанії, а також виробники, продавці продукції та побутові споживачі. Тому поняття «економічна безпека держави» в аспекті публічного управління не існує поза простором і часом. Це завжди трансформована квінтесенція поширених уявлень про загрозу добробуту країни з боку будь-якого економічного чинника, який, у свою чергу, відображає позицію цієї країни у світовому поділі праці.

Ключові слова: економічна безпека, економічний вплив, публічне управління та адміністрування, заходи економічної безпеки, держава, об'єкт, система публічного управління.

Summary. *Introduction. The insufficient stability of the world system and the structure of the public administration systems of each country is common to the whole world. Insufficient stability of the world financial system is an economic threat for each country, which significantly increases the relevance of economic security as a component of the public administration system of the country.*

Purpose. The paper objective is to summarize the essential characteristics of the economic security of the state and to determine its place in the public administration system in Ukraine.

Materials and methods. In order to understand the modern understanding of the economic security of the state, it is necessary to consider the historical retrospective of this phenomenon beforehand. The history of the concept of economic security dates back to the days of simple commodity production, when the safety of the community was provided by its elected representatives.

The term "economic security" appeared in the scientific and public circulation only during the "Great Depression". In 1934, by decree of the President of the United States, F.D. Roosevelt established the Federal Committee on Economic Security and the Advisory Board. However, this did not mean allocating economic security to a specific concept.

Results. The economic security of the state consists of different types of security in different spheres of economy: macroeconomic, financial, foreign economic, investment, scientific and technological, energy, industrial, demographic, social, food security.

The object of economic security of the country is the state of the economy that is desirable on the part of the society to maintain or develop on a progressive scale. The subjects of economic security of Ukraine are the functional and branch ministries and other state authorities, tax and customs services, banks, exchanges, funds and insurance companies, as well as manufacturers, sellers of products and domestic consumers. Therefore, the

concept of "economic security of the state" does not exist beyond space and time. It is always a transformed form of widespread perceptions of threats to the well-being of the country by any economic factor, which in turn reflects that country's position in the world division of labour.

***Key words:** economic security, economic influence, public management and administration, measures of economic security, state, object, system of public administration.*

Постановка проблеми. Загострення соціально-економічної ситуації, що спостерігається останнім часом у більшості країн світу, виводить на перший план проблему недостатньої спроможності сучасної глобалізованої економіки ефективно реагувати на виклики сьогодення. Очевидна вразливість національних економік перед раптовим виникненням глобальних катаклізмів піднімає питання мінімізації їх негативних наслідків для кожної держави. Недостатня стійкість світової фінансової системи є економічною загрозою для кожної країни, що значно підвищує актуальність економічної безпеки як об'єкта публічного управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню теоретичних аспектів проблеми економічної безпеки як об'єкта публічного управління присвячено багато праць вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема Л. Акімової, Я. Базилюка, А. Бесчастного, З. Варналія, О. Власюка, А. Гуменюка, М. Єрмошенка, Я. Жаліла, В. Кейбла, Дж. Кіршнера, О. Користіна, Д. Лосмана, Дж. Лучіані, А. Мокія, Н. Попадинець, В. Третьяка, М. Флейчук та ін. При достатньо високому рівні активності наукових досліджень в цьому напрямі, залишаються недостатньо опрацьованими питання визначення сутнісних характеристик економічної безпеки держави в умовах ускладнення соціально-економічної ситуації в світі.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає в узагальненні сутнісних характеристик економічної безпеки держави та визначенні її

місця в системі публічного управління в Україні.

Виклад основного матеріалу. Для усвідомлення сучасного розуміння економічної безпеки держави попередньо необхідно розглянути історичну ретроспективу цього явища. Історія виникнення поняття економічної безпеки бере свій початок з часів простого товарного виробництва, коли безпеку громади забезпечували обрані нею представники. З виникненням державності на зміну первісним угруповуванням населення прийшли традиційні державні структури, які розчленували безпеку на медичну, фінансову, військову, продовольчу, соціальну, духовну і т.п. Домінування одного з напрямків безпеки визначалося розвитком суспільства в цілому. Спочатку пріоритетною в державності країни була релігія, після її відокремлення від держави – соціально-економічна безпека, яка нерозривно пов'язана з військово-політичної безпекою. З часом держави утворювали співтовариства, союзи, альянси і об'єднання з метою забезпечення безпеки їх учасників у глобальному світі, але їх значимість у формуванні національної безпеки окремо взятої держави-учасника дуальна. Це пояснюється тим, що, з одного боку, вони забезпечують глобальну безпеку в рамках економічного або політичного утворення, а з іншого – позбавляють можливості сформувати повноцінну національну економіку країни з усіма структурними елементами, виносячи ряд таких елементів, як енергетична, фінансова, фондова, продовольча і т. п. безпека на наднаціональний рівень.

Спочатку під «безпекою» розумілася лише фізична захищеність території держави від зовнішнього збройного вторгнення. Однак вже в XVIII столітті в передових країнах Європи (перш за все – в Англії) стало формуватись розуміння, що безпека держави нероздільна з її економічним благополуччям, в першу чергу це стосується сфери торгівлі. Втіленням цього розуміння була теорія і практика меркантилізму. Тоді ж була встановлена пряма залежність суто військової безпеки від рівня

економічного розвитку країни. Ще Адам Сміт вказував, що винахід вогнепальної зброї дав перевагу «цивілізованим» (розвиненим) народам перед «варварськими» [12].

У XIX столітті економічний вимір міжнародних відносин був пов'язаний, головним чином, з дилемою «протекціонізм – вільна торгівля». Захисники високих митних бар'єрів (наприклад, німецький економіст Фрідріх Ліст) часто апелювали до патріотичних почуттів і трактували наплив дешевих іноземних товарів, пригноблюючих місцеву промисловість, як свого роду економічну агресію. Протекціонізм, таким чином, перетворювався в елемент національної безпеки. Велика Британія, що тривалий час мала промислову монополію, була найбільш послідовним захисником принципів фрітрейдерства, але і там до кінця XIX століття наплив дешевих і якісніших товарів з маркою «зроблено в Німеччині» став сприйматися як одна із загроз благополуччю.

Словосполучення «економічна безпека» з'явилося в науковому та суспільному обігу тільки в роки «великої депресії». У 1934 р. за указом президента США Ф.Д. Рузвельта був створений Федеральний комітет з економічної безпеки та Консультативна рада при ньому. Однак це не означало виділення економічної безпеки в особливу концепцію. Створений Рузвельтом комітет займався економічною безпекою окремих осіб (individuals) – в першу чергу боротьбою з безробіттям [14]. Не випадково головою комітету став міністр праці. Слід сказати, що поняття «economic security» в англійських країнах досі використовується переважно в цьому первісному розумінні як захищеність приватних осіб і домогосподарств від різкого погіршення фінансового стану.

На рис. 1 зображено структурну роль та місце економічних аспектів у сучасній парадигмі публічного управління, зважаючи на ризики та загрози економічного характеру, їх прийнято розглядати виключно як елементи національної безпеки.

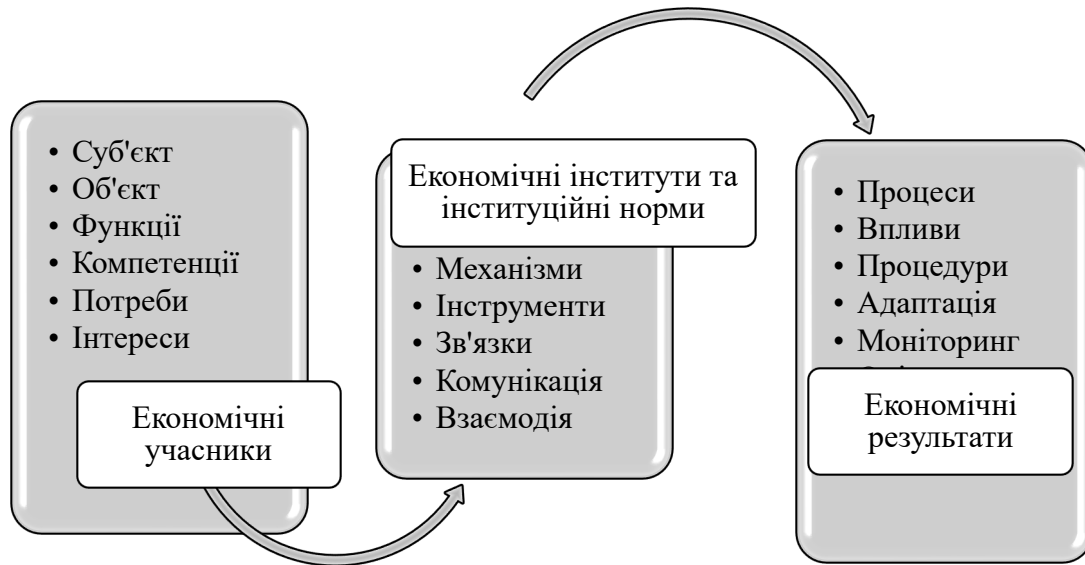

Рис. 1. Економічні аспекти в сучасній світовій парадигмі публічного управління

Джерело: розроблено автором

На практиці «економічний» вимір національної безпеки найтісніше пов'язаний із зовнішньою торгівлею: залежність від імпорту тих чи інших товарів або видів сировини може сприйматися як ознака зовнішньої уразливості країни. Міркування «безпеки» часто застосовуються для виправдання протекціоністської політики в тих галузях, де «стратегічно важлива» вітчизняна продукція може виявитися дорожчою за імпорту. Таким чином, виникає альтернатива між зниженням економічних витрат і підвищенням безпеки в її традиційному розумінні.

В цьому ж контексті, наявність в іншій країні більш розвинених технологій часто сприймається як загроза безпеці, що пояснює стурбованість країн ЄС технологічними успіхами США і американську – успіхами Японії. У багатьох випадках «життєво важливі» імпортовані товари (не тільки військові) можна замінити вітчизняними, але це вимагає значних капітальних вкладень, які могли б знайти краще застосування.

Створення «стратегічних запасів» також вважається одним із заходів «несилової» відповіді на економічні загрози. Популярний у теоретиків

безпеки термін «економічна агресія», на думку Дж. Лучіані, як правило, позбавлений скільки-небудь чіткого сенсу, оскільки рідко можна визначити, хто є агресором [17]. Найбільш важкі удари по національним економікам завдають раптові зміни ринкової кон'юнктури, які не мають конкретних винуватців. У ринковій економіці такі потрясіння характеризуються поняттям «ризик», який є її обов'язковим атрибутом.

На думку британського дослідника В. Кейбла, в сучасних умовах поняття «економічна безпека» вже не пов'язується так міцно з використанням військової сили, але, як і раніше трактується в «конфронтаційному» дусі [13]. Даний підхід, за твердженням Кейбла, був властивий такому специфічному напрямку в теорії міжнародних відносин, як «геоекономіка». Його прихильники трактують міжнародні економічні відносини як «холодну війну», головними антогоністами в якій виступають США, Євросоюз і Японія.

Важливим аспектом безпеки держави американський вчений Дж. Кіршнер вважає «національну життєву силу» (national vitality), що трактується як здатність суспільства цілеспрямовано вирішувати існуючі проблеми, перш за все соціально-економічні. Таким чином, Кіршнер став одним з не багатьох західних авторів, які включили внутрішні економічні проблеми в число компонентів національної безпеки [15].

Традиційне для англосаксонської наукової школи розуміння «економічної безпеки» як безпеки постачання було піддано критиці в роботі професора Д. Лозмена. Він докладно розглянув найбільш класичний випадок «економічної агресії» – арабське нафтове ембарго 1973 року, яке викликало в американських умах справжню «нафтову параною». На думку Лозмена, тяжкі наслідки для американської економіки були обумовлені не стільки самим ембарго, скільки внутрішньою ситуацією в США, що характеризувалась штучною підтримкою низьких цін на нафту на внутрішньому ринку [16].

Дослідження в галузі економічної безпеки в Україні здійснюються переважно на основі північноамериканського та західноєвропейського підходів. Так, на думку вчених Л. Акімової та А. Лисачок, економічна безпека сприяє створенню надійної та забезпеченої всіма необхідними засобами держави, захищеності національно-державних інтересів у сфері економіки [1, с. 19].

Більш конкретне визначення економічної безпеки, наближене до сфери застосування механізмів публічного управління, надає у своїй праці М. Єрмошенко. За його підходом економічна безпека – це такий стан економічного механізму країни, який характеризується збалансованістю і стійкістю до негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, його здатністю забезпечувати на основі реалізації національних економічних інтересів сталий і ефективний розвиток вітчизняної економіки і соціальної сфери [6, с. 29].

При цьому Я. Жаліло розглядає економічну безпеку «як складну багатофакторну категорію, що характеризує спроможність національної економіки до розширеного самовідтворення з метою збалансованого задоволення потреб населення країни, протистояння дестабілізуючому впливу внутрішніх і зовнішніх чинників, забезпечення конкурентоспроможності національної економіки у світовій системі господарювання» [8, с. 25]. У розвитку даного підходу, О. Користін визначає економічну безпеку як забезпечення здатності до виживання країни у випадку стихійних і екологічних лих або за умов національних і світових економічних катастроф [5].

Ряд вчених системи НАДУ питанням економічної безпеки також надають неабияке значення. Акцент їх наукових праць зосереджено на важливості економічної та фінансово-бюджетної складової складових у безпеці життєдіяльності країни, регіонів та територій. Економічну безпеку вони розглядають як комплексне поняття, що охоплює цілі взаємодії

соціальних, суспільних, фінансових виробничих та багаторівневих управлінських мереж [4, с.107]. Також проблематика економічної безпеки досліджується у контексті антикризового управління публічними фінансами [3], а також з точки зору її врахування у прогностичних документах, які є основою формування державного та місцевих бюджетів [7].

На жаль, на законодавчому рівні поняття економічної безпеки держави чітко не визначено. Закон України «Про національну безпеку України» визначає національну безпеку України як «захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз» [10]. Економічна складова національної безпеки частково розкривається у характеристиці національних інтересів, тобто «життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян» [10].

Більш конкретно зміст економічної безпеки держави розкрито у Стратегії національної безпеки України, затвердженої рішенням Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року. Основним змістом економічних реформ проголошено створення умов для подолання бідності і надмірного майнового розшарування в суспільстві, наближення соціальних стандартів до рівня держав Центральної і Східної Європи – членів ЄС, досягнення економічних критеріїв, необхідних для набуття Україною членства в ЄС [11].

На рис. 2 наведені шляхи забезпечення економічної безпеки як умови досягнення нової якості економічного зростання країни, всі вони знаходяться у руслі цілей Стратегії та спрямовані на виконання її завдань.

Рис. 2. Шляхи забезпечення економічної безпеки як умови досягнення економічного зростання

Джерело: розроблено автором

Серед завдань Стратегії особливо важливими є:

- юридичний захист в міжнародних інституціях майнових інтересів фізичних і юридичних осіб України та Української держави, порушених Росією;
- забезпечення цілісності та захисту інфраструктури в умовах кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці, та особливого періоду;
- ефективне використання бюджетних коштів, міжнародної

економічної допомоги та ресурсів міжнародних фінансових організацій, дієвий контроль за станом державного боргу;

– стабілізація банківської системи, забезпечення прозорості грошово-кредитної політики та відновлення довіри до вітчизняних фінансових інститутів;

– системна протидія організованій економічній злочинності та «тонізації» економіки на основі формування переваг легальної господарської діяльності та водночас консолідації інституційних спроможностей фінансових, податкових, митних та правоохоронних органів, виявлення активів організованих злочинних угруповань та їх конфіскація [11].

Отже, економічна безпека держави складається з різних видів безпеки в різних сферах господарювання: макроекономічна, фінансова, зовнішньоекономічна, інвестиційна, науково-технологічна, енергетична, виробнича, демографічна, соціальна, продовольча безпека [1].

Розкриваючи сутність економічної безпеки держави, О.С. Власюк у якості об'єкту економічної безпеки країни розглядає той стан економіки, який з боку суспільства бажано зберегти або розвивати у прогресуючих масштабах. Загрози – це негативні зміни в зовнішньому політичному, економічному або природному середовищі, а також негативні зміни в аналогічних процесах і сферах усередині країни. Загрози поділяють на внутрішні і зовнішні, на реальні і потенційні, на цілеспрямовано створені будь-яким суб'єктом або такі, що виникають стихійно, на безпосередні та опосередковані тощо. Збитки – це небажані зміни та втрати різноманітних складових частин об'єкта економічної безпеки. Основою для оцінки загроз і збитків є якісні та кількісні критерії економічної безпеки. Основні положення програми дій, які спрямовані на підвищення економічної безпеки, становлять стратегію забезпечення безпеки. Заходи із забезпечення економічної безпеки – це конкретні дії органів державної

влади, їхніх соціальних сил та організацій, що в сукупності дає змогу підвищити економічну безпеку країни [2, с. 8-9].

До об'єктів економічної безпеки України, згідно з висновками Н.М. Попадинець, належать не тільки держава, її економічна система та всі природні багатства, а й суспільство з його інститутами, установами, філіалами, а також кожна окрема особа [9, с. 21].

Суб'єктами економічної безпеки України є функціональні і галузеві міністерства та інші органи державної влади, податкові й митні служби, банки, біржі, фонди і страхові компанії, а також виробники, продавці продукції і вітчизняні споживачі.

Предметом державної діяльності в галузі економічної безпеки є: визначення і моніторинг чинників, що підривають стійкість соціально-економічної системи і держави в коротко- і довгостроковій перспективі; формування економічної політики та інституційних перетворень, що усуває або пом'якшує шкідливий вплив цих чинників у рамках єдиної програми економічної реформи [9, с. 22].

В сучасному світі рівень економічної безпеки країн зумовлюється наступними факторами:

- геополітичним і економіко-географічним становищем країни і пов'язаних з цим розміщенням продуктивних сил на її території, доступом до вітчизняних і зарубіжних стратегічних ресурсів;
- економічною і військово-політичною потужністю країни і її конкурентними позиціями в світовій економічній системі за стратегічно важливими видами економічної діяльності;
- орієнтацією інституційної системи країни на підтримку галузей національної економіки, від яких залежить рівень економічної безпеки;
- пріоритетами економічної політики держави щодо забезпечення конкурентних переваг галузей і підприємств національної економіки, розвитку соціально-економічної і екологічної сфер, що забезпечують

досягнення міжнародних (європейських) стандартів якості життя населення країни (включаючи рівень здоров'я, освіти, соціальної інфраструктури, культури, мистецтва);

– параметрами галузевої і регіональної структури ВВП з точки зору стратегічної значущості галузей національної економіки і регіонів країни для забезпечення економічної безпеки;

– умовами, що визначають принципи функціонування національної економіки у середовищі Європейського Союзу (експортні квоти, додержання стандартів та правил тощо);

– наявністю резервів стратегічно важливих матеріальних благ в обсягах, достатніх для забезпечення економічної безпеки в умовах форс-мажорних обставин;

– величиною і структурою трансакційних витрат, пов'язаних з виявленням зовнішніх і внутрішніх загроз, розробкою і реалізацією загальнодержавних цільових комплексних програм забезпечення економічної безпеки.

Перераховані фактори, по суті, відображають спектр зовнішніх і внутрішніх загроз економічній безпеці, що виникають у сучасному світі. Кожна з цих загроз представляє певний ступінь небезпеки для країни, що, в свою чергу, зумовлює пріоритети протидії цим загрозам.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, поняття «економічна безпека держави» не існує поза простором і часом. Воно завжди є перетвореною формою поширених уявлень про загрози благополуччю країни з боку будь-яких економічних чинників, які, в свою чергу, відображають становище цієї країни в світовому поділі праці.

Економічна безпека може бути досягнута тоді, коли ступінь залежності країни від домінуючої економіки (або домінуючої в економічному, військовому чи політичному відношенні групи країн), а також ступінь загострення внутрішньополітичної, соціально-економічної і

екологічної ситуації не перевищує межі, що загрожує втратою національного суверенітету, істотним ослабленням економічної потужності, значним зниженням рівня і якості життя нації або зривом досягнення глобальних стратегічних цілей країни. Це пояснює надвисоку важливість економічної безпеки в системі публічного управління нашої держави.

Література

1. Акімова Л., Лисачок А. Державне регулювання фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання. *Публічне урядування*. 2017. № 5(10). С. 16-28.
2. Власюк О. С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку / Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України. Київ, 2008. 48 с.
3. Гончаренко М.В. Європейські стандарти антикризового управління публічними фінансами. *Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2016. Вип. 2(50). С. 105-112.*
4. Голинська О.В. Мережева взаємодія як методологічна основа багаторівневого публічного управління в Україні. *Інвестиції: практика та досвід: серія Державне управління*. 2019. № 3. С. 106-112.
5. Економічна безпека: навч. посіб. / Користін О та ін.; за ред. О. Джужі. Київ: Алерта; КНТ; Центр учбової літератури, 2010. 244 с.
6. Єрмошенко М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення: підручник. Київ: КНТЕУ, 2001. 309 с.
7. Жадан О.В., Ушакова М.В. Роль бюджетної декларації в реалізації державної політики реформ в Україні. *Актуальні проблеми*

державного управління: зб. наук. пр. Харків: Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр». 2019. № 1(55). С. 134-141.

8. Жаліло Я. Економічна безпека держави, підприємства, особи в інтегрованому суспільстві. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2001. Вип. 26. С. 24-27.
9. Попадинець Н.М. Основні чинники забезпечення економічної безпеки України. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2016. Вип. 2(118). С. 20-23.
10. Про національну безпеку України: Закон України від 21 черв. 2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 14.03.2020).
11. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 трав. 2015 р. «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 26 трав. 2015 р. № 287/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015> (дата звернення: 14.03.2020).
12. Сміт А. Багатство народів. Дослідження про природу та причини добробуту націй. Київ: Наш Формат, 2023. 722. с.
13. Cable V. What is International Economic Security? *International Affairs*. Apr. 1995. Vol. 71, No. 2. P. 312.
14. Executive Order Establishing the Committee on Economic Security and the Advisory Council on Economic Security. 29/06/1934. *Social Security in America*. Appendix XIII. URL: <http://www.ssa.gov/history.html> (дата звернення: 17.03.2020).
15. Kirshner J. Political Economy in Security Studies after the Cold War. *Review of International Political Economy*. Spring 1998. Vol. 5, No 1. P. 64-91.
16. Losman D. Economic Security. A National Security Folly? *Policy Analysis*. August 1, 2001. No. 409. P. 1-12.

17. Luciani J. The Economic Content of Security. *Journal of Public Policy*. Apr.-Jun., 1988. Vol. 8, No. 2. P. 151-173.

References

1. Akimova L., Lysachok A. (2017). Derzhavne rehuliuвання finansovo-ekonomichnoi bezpeky subiektiv hospodariuvannya. Publichne uriaduvannya. № 5(10). S. 16-28. [in Ukrainian]
2. Vlasiuk O. S. (2008). Teoriia i praktyka ekonomichnoi bezpeky v systemi nauky pro ekonomiku / Nats. in-t probl. mizhnar. bezpeky pry Radi nats. bezpeky i oborony Ukrainy. Kyiv, 48 s. [in Ukrainian]
3. Honcharenko M.V. (2016). Yevropeiski standarty antykryzovoho upravlinnia publichnymy finansamy. Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia: zb. nauk. pr. Kh.: Vyd-vo KharRI NADU «Mahistr», Vyp. 2(50). S. 105-112. [in Ukrainian]
4. Holynska O.V. (2019). Merezheva vzaiemodiia yak metodolohichna osnova bahatorivnevoho publichnoho upravlinnia v Ukraini. Investytsii: praktyka ta dosvid: seriia Derzhavne upravlinnia. № 3. S. 106-112. [in Ukrainian]
5. Ekonomichna bezpeka: navch. posib. (2010) / Korystin O ta in.; za red. O. Dzhuzhi. Kyiv: Alerta; KNT; Tsentr uchbovoi literatury, 244 s. [in Ukrainian]
6. Iermoshenko M. (2001). Finansova bezpeka derzhavy: natsionalni interesy, realni zahrozy, stratehiia zabezpechennia: pidruchnyk. Kyiv: KNTEU, 309 s. [in Ukrainian]
7. Zhadan O.V., Ushakova M.V. (2019). Rol biudzhethnoi deklaratsii v realizatsii derzhavnoi polityky reform v Ukraini. Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia: zb. nauk. pr. Kharkiv: Vyd-vo KharRI NADU «Mahistr». № 1(55). S. 134-141. [in Ukrainian]

8. Zhalilo Ya. (2001). Ekonomichna bezpeka derzhavy, pidpryiemstva, osoby v intehrovanomu suspilstvi. Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn. Vyp. 26. S. 24-27. [in Ukrainian]
9. Popadynets N.M. (2016). Osnovni chynnyky zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy. Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy. Vyp. 2(118). S. 20-23. [in Ukrainian]
10. Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 21 cherv. 2018 r. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (date of access: 14.03.2020). [in Ukrainian]
11. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 6 trav. 2015 r. «Pro Stratehiiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy»: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 26 trav. 2015 r. № 287/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015> (date of access: 14.03.2020). [in Ukrainian]
12. Smit A. (2023). Bahatstvo narodiv. Doslidzhennia pro pryrodu ta prychyny dobrobutu natsii. Kyiv: Nash Format, 722. s. [in Ukrainian]
13. Cable V. (1995). What is International Economic Security? International Affairs. Vol. 71, No. 2. P. 312.
14. Executive Order Establishing the Committee on Economic Security and the Advisory Council on Economic Security. 29/06/1934. Social Security in America. Appendix XIII. URL: <http://www.ssa.gov/history.html> (date of access: 17.03.2020).
15. Kirshner J. (1998). Political Economy in Security Studies after the Cold War. Review of International Political Economy. Vol. 5, No 1. P. 64-91.
16. Losman D. (2001). Economic Security. A National Security Folly? Policy Analysis. No. 409. P. 1-12.
17. Luciani J. (1988). The Economic Content of Security. Journal of Public Policy. Vol. 8, No. 2. P. 151-173.